

İŞ KAZASI MI, İŞ CİNAYETİ Mİ? İŞÇİ CİNAYETİ Mİ, İŞVEREN CİNAYETİ Mİ?

Murat Özveri¹

Soma, Ermenek, Davutpaşa, Ostim, Gayrettepe, Amasra, Zonguldak ... Bu yerleşim yerleri, birer yer adını çağrıştıranın yanında, işçi ölümlerini de anımsatıyor. Yasalarda, iş kazası ve meslek hastalığı kavramları kullanılmakla birlikte birçok sendika, meslek örgütü ve demokratik kitle örgütü, işyerindeki ölümler için, iş cinayeti kavramını kullanıyor. Bu yazıda "İşveren Cinayeti" kavramı dile getirilmektedir. Sendikalar, meslek örgütleri ve kamuoyunun, "işveren cinayeti" kavramını da tartışmasını, kullanılmasını umut ediyorum.

Çalışmaların yapıldığı işletme ve çalışma yerlerindeki yasal temel kurala göre; **İşçi Sağlığı ve Güvenliğinin Sağlanması İşveren Yükümlülüğüdür.**

Gerekli ve zorunlu olan güvenli çalışma koşullarının sağlanması için alınması gereken iş güvenliği önlemlerinin, işveren tarafından alınmaması, işyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliğini sağlamaya yönelik sistem kurulmaması veya sistemin uygulanmaması sonucu oluşan, işçinin yaralanmasına, sakat kalmasına,

meslek hastalığına yakalanmasına ve hatta hayatını yitirmesine yol açan olayları tanımlamakta kullanılan "kaza" sözcüğü, yaşananları gerçek anlamda anlatmak için çok hafif kalmaktadır.

İşveren, yaptığı iş organizasyonu ile bir mal veya hizmet üreterek kâr elde etmek isteyen gerçek ya da tüzel kişidir. Bir mal veya hizmet üretiminde maliyetleri düşürüp, olabildiğince maliyetin üzerinde satmak, sadece işverenin daha fazla kâr elde etmesi anlamına gelmemektedir. İşveren rakiplerinden daha düşük maliyetle ürettiği sürece, rakiplerini de piyasadan silerek tekelleşme ve tekel olarak kârını daha da yükseltme olanağını da elde edebilmektedir.

Diğer taraftan, işçi sağlığı iş güvenliğine dönük önlemler ise işveren açısından maliyet kalemi olarak görülmektedir. Tarihsel gelişim göstermiştir ki, işveren gerekli önlemleri aldığı anda üstleneceği maliyetle, önlem almaması durumunda kendisine uygulanan yaptırımın ve/veya oluşacak kazanın sonuçlarının yaratacağı maliyeti karşılaştırmak ve hangisi düşükse düşük olan maliyete göre

davranma eğilimindedir. Önlem almak yerine önlem almamanın yaptırımını ve sonuçta ortaya çıkan maliyet daha düşük olduğunda, işveren de önlem almamayı seçebilmektedir.

İş yapılanmasını kuran, işin yürütüm biçimini ve kadroları belirleyen, uyulacak çalışma koşul ve kurallarını koyan, işi yöneten ve bu yapılanma doğrultusunda yapılan hizmet veya üretimden kâr elde eden, iş ve çalışma güvenliğiyle ilgili ana yetkili ve sorumlu makam, işverendir. Tüm bu nedenlerle, işçi sağlığı iş güvenliğini sağlamaya dönük her türlü önlemi almakla yasa ve yönetmeliklerin yükümlü kıldığı özne de hiç tartışmasız işverendir.

İş kazası olarak gösterilerek masumlaştırılan, binlerce işçinin yaralanmasını, yaşamını yitirmesini, ağır tedavi süreçleri içerisinde canının yanmasını, gelirsiz kalmasını, aileleri ve çevrelerindeki manevi etkileri beraberinde getiren olayların çok büyük bir kısmını, kısaca "kaza" kavramı ile açıklamak doğru değildir. Kaza sözcüğü, yaşanan ve işçilere yaşatılan bu acılı sürecin sorumlularının yaptıklarını hafifletmektedir. Bu

¹ Dr., Avukat, Çalışma ve Toplum Dergisi Yayın Yönetmeni - muratozverister@gmail.com

nedenle iş kazası yerine bu konuda bir farkındalık yaratmak, konunun önemini vurgulamak, insan sağlığının ve yaşamının maliyete kurban edilmesinin kabul edilemez bir yaklaşım olduğunu göstermek isteyenler, **“iş cinayeti”** demeyi daha uygun bulmuşlardır.

İş kazası yerine iş cinayeti denilmesi, gerçekten de önemli bir etki doğurmuş ve farkındalık yaratmıştır. Ancak bu cinayetlerin sorumlusu olan işverenler, hukuk sisteminin kendilerine ördüğü duvarların arkasına çekilip, iş cinayetlerinin sorumlusu olarak, başta iş güvenliği uzmanları olmak üzere sahada görev alan mühendisleri sanık konumuna getirmeyi başarmışlardır. İş cinayeti denilince, ilk önce işverenin akla gelmesi gerekirken, açılan davalarda sürekli olarak iş güvenliği uzmanlarının ve mühendislerin yargılanması, algılamada, iş cinayeti ile mühendislerin özdeşleştirilmesi sorununu da beraberinde getirmiştir.

Bu nedenle, kaza sürecinin gerçek sorumlusunu daha belirgin olarak tanımlayacak şekilde adlandırmak, zorunlu hale gelmiştir.

İşveren, kadrolaşmasını, işin niteliğine ve büyüklüğüne uygun olarak, yeterli sayıda, bilgili, eğitilmiş ve yetkin kişileri seçerek yapmalı ve bu kişilere sorumluluk ve yetki vermeli, onların kararlarını desteklemeli, onları yüreklendirerek yetkilerini korkusuzca kullanmalarının önünü açmalı, önerilerini ve gerek gördükleri isteklerini yerine getirmelidir.

İşverenin, işyerinde var olan tüm

tehlikeler ve bu tehlikelerin oluşturduğu riskler göz önüne alınarak belirlenen, alınması teknik olarak olanaklı olan, en son teknolojinin gerektirdiği her türlü önlemi almış olmasına, bu önlemlere uygun davranış biçimleri konusunda, önlem alma, işçileri eğitme, koruyucu malzeme verme, eğitim ve güvenlik önlemlerine uyulup uyulmadığını denetleyen ve uygulayan ekiplerin, görevlerini eksiksiz yerine getirmesini sağlamasına karşın yine de oluşan bir olaya kaza denilebilir. Ne var ki bu saydıklarımızın bir veya birkaçı yapılmadığında oluşacak kaza sonucunda işçinin yaşamını yitirmesi, cinayet olarak adlandırılabilir. Bunun sorumlusu da işverendir.

İşverenlerin önlem almaları gerekirken, maliyet kaygısıyla, onlarca işçinin yaşamını yitirmesine iş cinayeti denilmesi yetmemektedir. Artık doğrudan sorumluların adıyla sanıyla adlandırılmalı ve **“işveren cinayetleri”** olarak anılmalıdır.

Elbette hiçbir işveren, insan olarak işçilerini öldürmek istemez. İnsani anlamda bir işverenin cinayetle suçlanması hoş değildir. Ne var ki, sırf maliyet kaygısıyla, sırf rekabet üstünlüğü elde edebilmek, piyasada ayakta kalabilmek için işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini yok sayan, sadece kâğıt üzerinde varmış gibi gözükken bir sistem kurgulayan anlayış sonucu, yaşananlara cinayet demenin dışında bir çare de kalmamaktadır.

Unutulmamalıdır ki hukuka aykırılığın en basit, en temel ve en yaygın

yaptırımı utandırma ve kınanmadır. İşveren cinayeti denilmesi, önlem alınmadığı için işçilerin ölmesine yol açan işverenlerin hak ettikleri cezayı almalarını doğrudan sağlamayacaktır. Ancak ölümlerin sorumlularının işverenler olduğunu gösterecek, onların en azından kınanmalarını sağlayacak ve sadece güçlü oldukları için haklı olmadıklarını gösterecektir.

Yıllarca iş cinayeti kavramını kullandım (örneğin İşçi Sağlığı, İş Güvenliği İş Cinayetleri, Birleşik Metal İş Yayıncı, Aralık 2015 sayfa: 164).

İşveren cinayeti denilmesi başta rahatsız edici bir kavram olarak görülebilir. Ancak, yaşanan ölümlere “kaza” denilerek sıradanlaştırılmasındansa ve bunların olması tamamen normal anlamına gelecek şekilde *“iş kazaları kader planında var”*, *“Bunlar olağan şeylerdir, literatürde iş kazaları işin fitratında var”* şeklindeki açıklamalarla neredeyse doğal bir riskmiş gibi gösterilmesindense, rahatsız edici bir kavram olan işveren cinayeti kavramının kullanılması daha doğrudur diye düşünüyorum.

Yıllardır iş kazası kavramını kullanmaya alışkın toplum, “iş cinayeti”, “işveren cinayeti” kavramlarını kabullenmek ve kullanmakta da zorlanacaktır. Ancak, bu kavramların kullanılması işçi, işveren, işveren vekili, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, mühendis, her kesimden insanın işçi sağlığı ve güvenliğine bakış açısını değiştirecektir.

Bu yazı başlangıç olsun, kavramı tartışalım, değerlendirelim, ifade edelim düşüncesindeyim. ◀◀